

Limba și literatura română pentru clasa a VI-a

Caiet de exerciții pe baza noii programe
și a manualelor alternative de
limba și literatura română, în vigoare



NICULESCU

UNITATEA 1 - Să ne aducem aminte! 9

A. Tipuri de texte..... 10

B. Părțile de vorbire. Părțile de propoziție ... 17

EVALUARE INIȚIALĂ 21

UNITATEA 2 - În lumea copilăriei..... 23

Amintiri din copilărie (fragmente)

de Ion Creangă

A. Textul narativ literar în proză • Instanțele narrative • Narațiunea la persoana a III-a și la persoana I 24

B. Variația stilistică – limba vorbită, limba scrisă..... 30

C. Subiectul textului narativ..... 33

D. Vocabularul (lexicul) • Cuvântul și con-
textul • Sensurile cuvântului 38

E. Stil: proprietatea termenilor, puritate și
adevare situațională, originalitate..... 42

F. Omonimele..... 45

G. Cuvintele polisemantice 49

EVALUARE..... 53

UNITATEA 3 - Domn, dar nu prea!... 55

D-I Goe... (fragmente) de I.L. Caragiale

A. Tipuri de texte narrative literare în proză... 56

B. Planul simplu • Planul dezvoltat •
Rezumatul..... 65

C. Caracterizarea personajului 68

D. Dialogul ca situație de comunicare • Dialo-
gul în textul literar • Vorbirea directă și
indirectă..... 72

E. Fonetica • Diftongul • Triftongul • Hiatul....77

F. Regulile fonetice ale despărțirii cuvintelor
în silabe 81

EVALUARE..... 83

UNITATEA 4 - Întâmplări din lumi diferite..... 85

Două poloboace de Alecu Donici

A. Textul narativ literar în versuri •
Enumerația 86

B. Dialogul. Adaptarea dialogului

la interlocutor..... 94

C. Tipologia unor texte nonliterare..... 97

D. Verbul • Modurile conjunctiv și
condițional-optativ..... 103

E. Ortografia verbelor 107

F. Posibilități combinatorii ale verbului.
Valorile verbului *a fi*..... 109

G. Valorile expresive ale verbelor 112

H. Funcțiile sintactice ale verbului •
Predicatul verbal..... 114

I. Predicatul nominal 116

J. Subiectul neexprimat 118

K. Acordul predicatului cu subiectul 120

EVALUARE 123

UNITATEA 5 - Plăcerea drumeției! 125

Amintiri dintr-o călătorie (fragmente)

de Calistrat Hogaș

A. Textul descriptiv literar în proză (noțiuni
noi) • Tipologia textelor descriptive
literare în proză • Epitetul 126

B. Substantive defective și substantive
colective 135

C. Cazurile substantivului. Prepoziția. Arti-
colul genitival. Punctuația vocativului... 138

D. Posibilitățile combinatorii ale
substantivului..... 144

E. Corelarea funcțiilor sintactice
cu cazul morfologic..... 146

F. Ortografia substantivelor
în cazurile N.-Ac. și G.-D. 150

G. Valorile stilistice ale substantivului..... 154

H. Flexiunea casuală a pronumelui
personal propriu-zis..... 155

I. Posibilități combinatorii ale
pronumelui personal propriu-zis 158

J. Funcțiile sintactice ale pronumelui
personal propriu-zis..... 160

K. Pronumele reflexiv 164

L. Posibilitățile combinatorii ale pronumelui
reflexiv. Funcțiile lui sintactice 166

M. Aspecte ortografice ale pronumelor	169
EVALUARE	171

Respect pentru oameni și cărți

UNITATEA 6 - Sentimente, sentimente... 173

Oaspeții primăverii de V. Alecsandri

A. Textul descriptiv literar în versuri • Tipologia textelor descriptive literare în versuri • Elemente de versificație	174
B. Posibilitățile combinatorii ale adjectivului • Funcțiile sintactice	183
C. Adverbul	186
D. Gradele de comparație	189
E. Posibilitățile combinatorii ale adverbului • Funcții sintactice	191
F. Ortografia adverbilor	193
G. Complementul	194
H. Felul complementelor	196
H.1. Complementul direct	196
H.2. Complementul indirect	198
H.3. Complementul prepozițional	201
Exerciții recapitulative	203
H.4. Circumstanțialul de loc	205
H.5. Circumstanțialul de timp	208

H.6. Circumstanțialul de mod	210
I. Punctuația complementelor circumstanțiale	213
Exerciții recapitulative	214
EVALUARE	216

Să facem bilanțul!

RECAPITULARE FINALĂ	218
A. Texte narative literare în proză	218
Lecția 1	218
Lecția 2	222
B. Texte narative literare în versuri	229
Lecția 3	229
Lecția 4	236
C. Texte descriptive literare în proză	245
Lecția 5	245
Lecția 6	250
D. Texte descriptive literare în versuri	256
Lecția 7	256
Lecția 8	261

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	267
-------------------------------------	------------



Ce vei afla din această unitate

- Tipuri de texte
- Părțile de vorbire. Părțile de propoziție
- Evaluare inițială

Citește și reamintește-ți!

- » **Textul** este alcătuit dintr-o serie de cuvinte, propoziții și fraze care constituie o comunicare scrisă unitară, construită pe baza unei succesiuni logice de idei și conform regulilor unei limbi.
- » **Textele se clasifică** în baza mai multor criterii:
 - a) după conținutul, după scopul lor și după implicarea afectivă a autorului:**
 - *literare* (ficionale);
 - *nonliterare* (nonficionale).
 - b) după modul de expunere folosit** (narațiune, descriere, dialog):
 - *narative*;
 - *descriptive*;
 - *dialogate* sau *dramatice*.
 - c) după autor și modul de transmitere:**
 - *populare*;
 - *culte*.
 - d) după formă:**
 - *în versuri*;
 - *în proză*.
- » **Textele literare** sunt acelea în care autorul prezintă în mod expresiv, apelând la imaginație și la limbajul artistic, fapte, aspecte din natură, personaje, transmițând totodată propriile gânduri, idei și sentimente, cu scopul de a-l impresiona pe cititor. În aceste texte **cuvintele sunt folosite cu un sens nou, figurat**, realizându-se astfel imaginile artistice în care sunt prezente figurile de stil (personificări, comparații etc.). În funcție de conținutul și de structura lor, textele literare pot fi de tipuri diferite, așa cum sunt ***basmul și schița*** – texte narative.
- » **Textele nonliterare** nu presupun implicarea afectivă a autorului sau a vorbitorului și au scopul de a-l informa pe cititor, de a-i oferi date precise, de a-l convinge, fără să apeleze la imaginație, cuvintele fiind folosite cu sensul lor propriu, obișnuit. Texte nonliterare sunt ***textele explicative, articolele*** din ziare și reviste, ***anunțurile, reclamele, rețetele de bucătărie, mersul trenurilor, cartea de telefon, anecdotele*** etc.
- » **Textele narrative, fie literare, fie nonliterare**, au ca mod de expunere dominant narațiunea și **povestesc / narează** anumite întâmplări la care participă unu sau mai multe **personaje, având** ca elemente esențiale **acțiunea, personajele plasate într-un anumit cadru spațio-temporal și naratorul**.

Libris
Respect pentru mediul înconjurător

» **Personajele și naratorul** formează *instanțele narative interne ale textului*, iar **autorul și cititorul**, *instanțele narative exterioare textului*.

» Prin conținutul lor, textele narative **răspund la întrebările:**

- *ce se întâmplă* sau *ce fac personajele?*
- *când se întâmplă?*
- *unde se întâmplă?*
- *cum se întâmplă?*
- *de ce se întâmplă?*

» **Textele descriptive**, atât cele literare, cât și cele nonliterare, descriu diferite aspecte din realitate – peisaje, fenomene ale naturii, anotimpuri, chipuri de oameni, diferite obiecte și ființe etc. cu notele lor caracteristice.

» **Textele dialogate** sau **dramatice reproduc discuția / dialogul** dintre două sau mai multe persoane / personaje.

» **Textele populare** au un autor necunoscut (caracter anonim), se transmit prin viu grai (caracter oral), cunosc mai multe variante (caracter colectiv), se pot îmbina cu alte arte – muzică, dans etc. (caracter sincretic), abordează teme, motive, note și un limbaj specific populare (caracter popular) și pun în evidență trăsăturile unui popor (caracter național).

» **Textele culte** au un autor cunoscut și sunt transmise către cititor prin scris.

» **Textele în versuri** sunt organizate în strofe de dimensiuni diferite sau pot fi texte astrofice (fără ca versurile să fie organizate în strofe).

» **Textele în proză** sunt acelea care nu sunt supuse regulilor de versificație, iar ideile sunt exprimate în forma obișnuită a vorbirii.

» **Diferite tipuri de texte nonliterare pot fi concepute de către elevi în cadrul școlii**, acestea fiind specifice activității didactice. Printre acestea se numără **compunerile, notițele, temele, lucrările de control, lucrările semestriale, dialogul** din cadrul lecțiilor etc.

I. Citește, cu atenție, textul următor și noțiunile teoretice referitoare la tipurile de texte. Notează în dreptul fiecărui enunț litera A – pentru enunțurile adevărate, sau litera F – pentru enunțurile false.

„[...] Întârziată fără vreme
Se plimbă Toamna prin grădini
Cu faldurii hlamidei plini
De crizanteme.

Și cum abia plutește-n mers
Ca o marchiză,
De parcă-ntregul univers
Privește-n urmă-i cu surpriză, –

Un liliac nedumerit
De-alura ei de domnișoară
S-a-ngălbenit, s-a zăpăcit
Și de emoție-a-nflorit
A doua oară...”

(G. Topîrceanu, *Octombrie*)

... Acest fragment este extras dintr-un text literar.

... Acest text este un text narativ.

... Tema textului este toamna.

... Textul aparține unei opere culte.

... Predomină imaginile vizuale.

... Autorul se implică afectiv în înfățișarea aspectelor.

... Acest fragment este extras dintr-un text nonliterar.

... Acest text este un text descriptiv.

... Tema textului este primăvara.

... Textul aparține unei opere populare.

... Predomină imaginile auditive.

... Autorul nu se implică afectiv în înfățișarea aspectelor.

2. Extrage din textul dat două figuri de stil diferite (o comparație și o personificare) și explică ce semnificație are fiecare:

.....

.....

.....

.....

3. Alcătuieste un enunț în care să folosești cuvântul *liliac* cu alt sens decât cel din text.

Respect pentru oameni și cărți

4. Scrie sinonimele următoarelor cuvinte:

nedumerit

privește

s-a zăpăcit

alură

5. Subliniază din seria următoare numai cuvintele folosite în text cu alt sens decât sensul obișnuit:

nedumerit, a înflorit, vreme, grădini, marchiză, crizanteme, s-a zăpăcit

6. Transcrie din textul poeziei trei termeni din câmpul lexical al naturii.

7. Citește textul următor și notează asemănările și deosebirile dintre acesta și textul de la exercițiul 1, privind tipul de text, tema textelor, modul de expunere folosit, expresivitatea vocabularului (imagini artistice, figuri de stil etc.).

«Numele lunii septembrie vine de la cuvântul latinesc „septem”, șapte, pentru că este a șaptea lună în calendarul roman. Echinoxul de la data de 23 septembrie a marcat începutul toamnei calendaristice. În fiecare an, la începutul ultimei decade a lunii septembrie, în emisfera nordică, are loc echinoxul de toamnă. Asta înseamnă că, toamna vine și din punct de vedere astronomic și bineînțeles „meteorologic”. De cele mai multe ori până în preajma acestei date vremea rămâne caldă și stabilă, cu aspecte de vară însă sezonul rece își face simțită prezența tot mai mult. În vechime, pentru culturile arhaice care își guvernau activitățile după calendarul solar, echinoxul prilejuia ritualuri specifice. În mănăstirea rupestră de la Șinca Veche, unde dacii aveau un mare templu, se desfășurau practici diverse pentru ca oamenii să se bucure de o iarnă ușoară, iar anul următor să fie roditor.»

(Agenția Rador, *Toamna, anotimp de sărbătoare și recoltă*)

Asemănări:

Deosebiri:

8. Citește textul de mai jos și rezolvă apoi cerințele date:

„Când mi-l aduc aminte pe dânsul, mi se desfășoară înaintea ochilor întreaga lume a tinereților, cu toate farmecele ei, acuma pierdute pentru totdeauna; și nici unu dintre noi toți, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să se gândească la tinerețile sale fără ca să-i treacă, așezat, retras și întotdeauna înțelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci și al nostru al tuturor.

Mie, îndeosebi, mi se cuvenea oarecare întâietate la împărțeala părerilor de bine, pentru că eu îl știam încă din copilărie și eram prieten chiar și cu Budulea cel bătrân.

Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decât celălalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zâmbea mereu când vorbeai cu el. Fără de dânsul nu se putea niciun fel de veselie în sat la noi, fiindcă el cânta mai bine decât toți și din vioară, și din cimpoi, și din fluier, iară pe Huțu îl ducea întotdeauna cu sine, deoarece Budulea fugise cu un scriitor al satului, și nu putea să-l lase pe copil singur acasă. Când Budulea cânta din vioară, Huțu ținea cimpoile, iară când oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu feciorul său. Fluierul îl purta Budulea totdeauna în șerpar; altfel nu l-am văzut de când îl țin minte și nici nu-mi pot închipui un Budulea fără de fluier în șerpar.

La praznic și la ziua numelui știam de mai nainte că are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug la masă: așa m-am trezit eu; ce va fi fost mai nainte, nu știu.”

(Ioan Slavici, *Budulea Taichii*)

a. Menționează tipul de text căruia îi aparține fragmentul dat.

b. Indică două moduri de expunere folosite în text.

c. Extrage ideea principală din primul paragraf al textului.

d. Precizează numele a două personaje din textul dat.

e. Menționează cine este naratorul și la ce persoană se face relatarea întâmplărilor.

9. Citește cu atenție textul următor și compară-l cu cel de la exercițiul 8, având în vedere tipul textelor, tema lor, modul de expunere dominant, instanțele narative prezente în text și implicarea afectivă a autorului.

„Colegul meu de bancă m-a rugat să-l ajut să-și facă temele la matematică, pentru că a întâmpinat anumite dificultăți. Mi-am adus aminte că în ultimele două săptămâni a fost bolnav. Mi-am zis că probabil nu a recuperat suficient de bine materia predată în clasă, motiv pentru care am acceptat de îndată să-l ajut. L-am chemat după ore să vină la mine acasă pentru a învăța împreună. I-am lăsat caietele mele pentru a se asigura că are toate notițele din clasă și l-am rugat să noteze ceea ce nu a înțeles sau îi este neclar.

Pentru a ne asigura că nu a rămas cu nelămuriri de pe urma lipsei de la școală, am reluat împreună materia predată în acea perioadă. Am recitit împreună notițele din caiet, iar mai apoi am trecut la examinarea lecțiilor din carte. După ce am efectuat aceste activități, am reluat împreună temele de casă pe care le-am avut de făcut la fiecare lecție. Deși la început a întâmpinat câteva dificultăți la efectuarea celor mai grele exerciții, după ce am recitit notițele din caiet, a reușit să le rezolve. Pe alocuri i-am adus câteva lămuriri suplimentare, cu ajutorul cărora și-a eliminat și ultimele goluri pe care le avea. Apoi am trecut la lista cu probleme întocmită de el. Erau suficient de multe.

Pentru că matematica este materia mea preferată, nu mi-a fost foarte greu să-i răspund și să-i explic suficient de bine încât să se declare mulțumit.”

(compuneripentruscoală.blogspot.com)

10. Citește, cu atenție, textul următor și bifează răspunsurile pe care le consideri corecte:

„Așa azi, așa mâne, multe zile de-a rândul tot așa, până ce Lia a fost cuprinsă de un nespus dor de ducă. [...] A doua zi ca cea dintâi, iar a treia zi pe înserate poteca s-a sfârșit la o dărăpănătură de colibă pustie și părăsită în mijlocul pădurii, s-o vezi și să nu te mai uiți la ea. Lia, cu toate acestea, intră, căci acolo avea să se oprească, unde i se înfunda drumul.

Să vezi cu ochii și să nu crezi cu gândul ceea ce era în colibă! [...] deodată Ielele, nebunele, deteră năvală val-vârtej unele peste altele, care pe ușă, care pe fe-reastră, care prin crăpăturile din pereți, căci se strecoară ele și prin urechea acului.

[...] se potoliră dar, se prinseră în horă și începură să joace lin, bătând cu pi-ciorul în pământ și cântând cu glas adimenitor: „Ieși, Limir, ieși, Limir-Împărat, ieși să bem și să mâncăm! – Ieși, Limir, să ne veselim! Ieși, ieși, ieși, Limir-Împărat.”

Și cum ieșea Limir-Împărat din pământ, ieșea dimpreună cu el și palatul lui cel strălucit, încât Ielele, nebunele, se pomeniră într-o sală întinsă și împodobită tot cu aur și cu pietre scumpe, în mătăsuri și catifele, iar acolo unde sta Lia pitită era un dulap de cristal, din care vezi fără ca să fii văzut, iar la o parte era întinsă și încărcată de toate bunătățile masa cea mare, pe care ardeau lumânări de-ți luau vederea.

— Carevasăzică, de asta vă era vouă!? grai Lia înciudată. De asta vă ardea! Aici vă ducea gândul!

Deodată însă răsună de undeva din văzduhuri o muzică – să stai, s-ascuți și să-ți ieși din minți, nu alta! – și Lia rămase încremenită și cu ochii duși la Limir, care, prins în horă, sălta îndelete și mândru, fără ca să se uite fie la dreapta, fie la stânga, și fără ca să zâmbească, parcă nu-i în lume nimeni alături cu dânsul și nu vede, sărman de sufletul lui, pe zânele ce-l sorbeau cu ochii.

Lia rămase câțva timp frecându-și ochii. Nu mai știa nici ea: i s-a părut, a visat, a aiurit ori le-a văzut toate în aieva?”

(Ioan Slavici, *Limir-Împărat*)

- | | | |
|--|---|--|
| a. Acest fragment este extras dintr-un text: | ☐ literar | ☐ nonliterar |
| b. Acest fragment este un text: | ☐ narativ | ☐ descriptiv |
| c. Personajele sunt: | ☐ fantastice | ☐ reale |
| d. Textul aparține unei creații: | ☐ culte | ☐ populare |
| e. Timpul și spațiul sunt: | ☐ reale | ☐ imaginare |
| f. Relatarea întâmplărilor se face la: | ☐ persoana I | ☐ la persoana a III-a |
| g. Acest text este extras: | ☐ dintr-o schiță | ☐ dintr-un basm |

B Părțile de vorbire. Părțile de propoziție

Citește și reamintește-ți!

- » **Părțile de vorbire** se recunosc după ceea ce denumesc (exprimă).
- » **Părțile de vorbire** învățate sunt:
 - a) **flexibile** (își schimbă forma în vorbire):
 - **substantivul** denumește obiecte: ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări etc.;
 - **articolul** însoțește, de obicei, un substantiv și arată în ce măsură obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorului (articolul hotărât și articolul nehotărât), leagă un adjectiv de substantivul determinat (articolul demonstrativ sau adjectival) ori însoțește un substantiv în cazul G. (articolul posesiv sau genitival);
 - **adjectivul** exprimă însușirea obiectelor;
 - **pronumele** ține locul unui substantiv;
 - **numeralul** exprimă un număr oarecare, numărul obiectelor (numeralul *cardinal*) și ordinea lor prin numărare (numeralul *ordinal*);
 - **verbul** exprimă acțiunea sau starea;
 - b) **neflexibile** (nu își schimbă forma în timpul vorbirii):
 - **prepoziția** are rol de legătură în propoziție unde leagă o parte secundară de propoziție (atributul sau complementul) de cuvântul determinat, numit și *termen regent*.
- » **Părțile de vorbire devin părți de propoziție** dobândind funcție sintactică, atunci când sunt incluse într-o propoziție, **cu excepția articolului și a prepoziției**.

» **Părțile de propoziție** se recunosc cu ajutorul întrebărilor și al cuvintelor determinate, numite și termeni regenți, și sunt de două feluri:

a) principale

- **subiectul** răspunde la întrebările *cine?, ce?, despre cine (despre ce) ni se spune că?* adresate predicatului și este de două feluri:
 - **simplic** (exprimat printr-o singură parte de vorbire);
 - **multiplu** (exprimat prin două sau mai multe părți de vorbire);
- **predicatul** răspunde la întrebările *ce face?* (predicatul verbal), *cum este?, ce este?, cine este?* (predicatul format din verbul *a fi* și altă parte de vorbire) adresate subiectului.

» Între predicat și subiect **există o potrivire de formă numită acord**.

» **Predicatul verbal** se acordă **cu subiectul în persoană și număr**:

Eu voi merge la școală.

I sg. I sg.

» Dacă **subiectul** este **multiplu**, **predicatul verbal** stă la **plural**, chiar dacă părțile subiectului multiplu sunt la singular și legate prin și:

El și ea vor merge.

I sg. I sg. III pl.

» Dacă părțile subiectului sunt legate prin *sau, ori, fie*, predicatul stă la singular:

El sau ea va merge acolo.

I sg. I sg. III pl.

b) secundare:

- **atributul** răspunde la întrebările *care?, ce fel de?, al (a, ai, ale) cui?, cât?, câtă?, câți?, câte?, al câtelea?, a câta?* și determină un substantiv, pronume sau numeral;
- **complementul** răspunde la întrebările *pe cine?, ce?, despre cine?, despre ce?, cu cine?, cu ce?, de ce?, la cine?, la ce?, pentru cine?, pentru ce?, de cine?, de către cine?, cui?, împotriva cui? contra cui?, asupra cui?, unde?, de unde?, până unde?, încotro?, când?, de când?, până când?, cât timp?, cum?, în ce fel?, în ce mod?, în ce chip?, cât?, cât de?, din ce cauză?, din ce pricină?, cu ce scop?, în ce scop?* și determină mai ales un verb..

» **Părțile de propoziție fac parte, în mod obligatoriu, dintr-o propoziție în care există un singur predicat.**

1. Citește cu atenție textul de mai jos și rezolvă cerințele date:

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.”

(V. Alecsandri, *Iarna*)

a. Transcrie toate părțile de vorbire articulate cu articole hotărâte sau cu articole nehotărâte.

.....

.....

b. Transcrie predicatele verbale din textul dat și indică numărul propozițiilor.

.....

.....

c. Extrage din text subiectele și notează părțile de vorbire prin care sunt exprimate.

.....

.....

d. Transcrie verbele la modul indicativ din strofa dată și notează în dreptul lor timpul la care se află.

.....

.....

.....

e. Subliniază atributele din structurile următoare și indică prin ce sunt exprimate:

cumplita iarnă

un roi de fluturi albi

pe ai țării umeri dalbi

f. Identifică în text alte două substantive precedate de prepoziție, în afară de cele de la punctul anterior (e), cu funcție sintactică de atribut.

.....

.....